

УКРАЇНСЬКЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ВІДРОДЖЕННЯ У МОСКВІ В 1917 РОЦІ

Невід'ємною складовою українського визвольного руху Галичини кінця XIX – Українська колонія, яка вже з XVI ст. існувала в Москві, з перенесенням столиці Російської імперії до Санкт-Петербурга аж до 1918 р. втратила свій попередній вплив на розвиток, у першу чергу духовний, як на саме місто, так і на регіон у цілому. Як правило, весь український інтелектуальний потенціал тепер спрямовувався на береги Неви, відтак і національне життя вихідців з нашої землі в центрі Європейської Росії поступово загасало. До 1900 р. в Москві фактично не було відомих самодостатніх українських організацій. Українське земляцтво, яке існувало при університеті, ледве животіло. Першою масовою українською організацією в Москві з 1902 р. стало “Общество имени Шевченко”, куди увійшла значна частина українських сил, до яких належав насамперед Агатангел Кримський. Після того виникла “Украинская секция при обществе славянской культуры”, що видала “Кобзарь”, який 1914 р. був заборонений.

Умови існування свідомого українства були надзвичайно важкими, відтак майже неможливо було, згадував Ю. Авдієв, “вимагати від українців м. Москви, щоб вони склалися й об'єдналися в окрему колонію, організовували свої культурно-просвітні та благодійні установи і взагалі дбали би про громадське українське життя. В тих умовах це життя тільки жеврило, та й то гаразд!”¹.

Скажімо, заснований у Москві в 1914 р. Український комітет жертвам війни на чолі з Павлом Одарченком, збираючи допомогу серед нашого громадянства й допомагаючи найбіднішим та нужденним, змушений був існувати під вивіскою “Товариство допомоги населенню південних губерній Росії, яке постраждало від військових дій”. Одного ж разу черговий, піднявши телефонну трубку, представився: “Український комітет”, як це вже було в традиції з самого початку існування товариства. Дізнавшись про це, московський градоначальник генерал Адріанов викликав голову товариства П. Одарченка з поясненнями вживання слова “український”. Одарченко розпочав цитувати Пушкіна: “Тиха украинская ночь”, “Украина глухо волновалась”, потім нагадав гоголівські слова: “Знаете ли вы украинску юночь?”. Мало не співати доводилося Одарченкові перед розлютованим Адріановим, поки той заспокоївся і погодився подарувати поки що товариству цей вчинок².

Тож не дивно, що в порівнянні з українством Петрограда, яке було промотором революційних подій 1917 р., наші земляки в Москві відставали в розвитку національного відродження, відтак і уваги цим процесам тут приділено набагато менше. Скажімо, у той час, коли про чин українства Північної Пальмири в 1917 р. маємо вже спеціальне дослідження³, а також чимало відомостей у довідковому виданні⁴, то подібного аналізу про події в Москві ще немає. Наприклад, у спеціальній статті про українство Москви в “Енциклопедії українознавства” подія 1917 р. присвячено тільки кілька рядків⁵.

Однак маємо наголосити, що реальне українське національне відродження відбувалося тоді і в Москві, особливо з початком Лютневої революції 1917 р. Уже перші вістки про події в Петрограді спрямували українські маси “білокам’яної” на шлях національного визволення рідного народу. Тоді перед всіма ними постали питання: “чи готові ми в цьому допомогти українському народові? Чи спаяні ми однією думкою, одним хотінням – вибороти нашому скривдженому народові національну волю? Чи організовані ми так міцно, що наша одностайність піднесе дух українського народу у його віковій боротьбі”⁶.

Як відповідь на це питання прозвучала спільна декларація тамтешніх українських соціалістів, редакцій “Украинской жизни” і “Променя”, Української секції “Товариства слов’янської культури”, в якій стояла вимога запровадження української мови в державних, адміністративних і судових установах, навчання рідною мовою, територіального комплектування війська⁷.

В одному з перших своїх документів того часу Московська організація Української соціал-демократичної робітничої партії спільно з Катеринославською звернулася до українців зі спеціальною відозвою, в якій, повідомляючи про те, що “царського правительства нема, його зметено вихором Революції, як купу гнилого листа”, ставила питання про вирішення саме українського питання: “Нам, українцям, більше ніж кому необхідно скликання Установчого Зібрання. До останніх часів наша нація була упосліджена, занедбана, зацицькана. Саме вживання української мови вважалось за злочинство. Народ був засуджений на хронічну темноту, бо йому одбирався природний, найлегший спосіб розвитку – його мова в школі та громадському життю...”

Установче Зібрання повинно розв’язати це питання. А для того ми повинні послати в його як найбільше своїх представників, щирих демократів. Маємо вжити всіх заходів, щоб українська нація була представлена в Установчому Зібранні як найширше”⁸.

Спираючись саме на ці завдання, уже 5 березня 1917 р. відправлено на адресу петроградських українців ось таку телеграму: “Комітету країнських організацій Москви, збираючись подати Тимчасовому Урядові виклад негайних українських культурних потреб: “Введення української мови в школи, установи й повернення висланих галичан”, запитує, що зробили в цьому напрямкові петроградські українці”⁹.

А загальні збори українців, скликані Московською організацією Української соціал-демократичної робітничої партії 19 і 26 березня, відіслали до Ради робітничих і солдатських депутатів у Петрограді таку ухвалу:

“1) Ми, члени Української Соціал-Демократичної Робітничої Партії і співчуваючі їй, зібравшись 19 марта в кількості 600 чоловік, вирішили звернутись до Ради Робітничих та Солдатських Депутатів в Петрограді з проханням до тимчасового уряду, які є:

а) Щоб усі Галичане, вислані старим урядом в час війни до Сибіру та інших місць і яким не пред’явлено формального обвинувачення, зараз же були повернути з заслання і щоб їм було дано право вільного мешкання по всіх місцях держави Російської, а тим, яким є обвинувачення, негайно призначений був суд.

б) Щоб їх конфіскована власність була також зараз повернути їм.

2) Збори, скликані Московською організацією Української Соціал-Демократичної Робітничої Партії 26 марта в кількості 600 чоловік, висловлюються за переведення через Установчі Збори національно-територіальної автономії України як то стоїть в програмі Української Соціал-Демократичної Робітничої Партії.

Постанову цю доручити Комітетові через Раду Робітничих та Салдатських Депутатів довести до відомости Тимчасового Уряду”¹⁰.

Активність проявляли і українські есери Москви. Так, 31 березня 1917 р. в Олексіївському народному домі відбулися великі збори, влаштовані Українською партією соціалістів-революціонерів, більшість з яких представляли офіцерів і солдатів Московського гарнізону, а також прибулих з фронту. На порядку деннім – доповідь прапорщика М. Полозова “Про аграрне питання”. Після дискусії та кількох промов було повідомлено інформацію про стан справ в Україні, зокрема, про створення Центральної Української Ради в Києві, про заснування Українського національного фонду, “про українські організації в Петроградському гарнізоні, де по багатьох полках виявилось серед солдатів-українців домагання до перегуртування в окремі чисто українські роти”¹¹.

Треба зазначити, що до національного відродження тоді в Москві потягнулися представники всього українства, про що свідчить і їхня підтримка Всеукраїнського національного конгресу, який відкривався в Києві на початку квітня 1917 р.: “Ми, українці, вчителі, салдати і офіцери Московського гарнізону вітаємо український конгрес. Бажаємо почути в його непохитних постановах непохитну волю українського народу. Рішуче протестуємо проти диких погроз штиками. Сміємо завірити, що українська частина московського гарнізону безстрашно зустріне ворожі виступи. Хай живе український конгрес, хай живе вільна Україна. Борітеся – поборете”¹².

Така ж позиція проявлялася і в зверненні делегатів-українців Московського з’їзду учителів – до Українського педагогічного з’їзду: “Ми, вчителі-українці, делегати з’їзду Всеросійської учительської спілки у Москві щиро вітаємо Всеукраїнський учительський з’їзд у Києві. Вітаємо в особі з’їзду українську демократію і український народ. Наші бажання:

- 1) Негайна українізація школи всіх типів з забезпеченням прав меншости.
- 2) Негайне скасування інституцій шкільних інспекторів, директорів і попечителів.
- 3) Негайна реорганізація шкільного управління на виборних началах.
- 4) Заклади всеукраїнської учительської спілки.
- 5) Привітання од імени з’їзду свідомому учительству, світовому пролетаріатові.
- 6) Приєднання до міжнародного закликун ради Робітничих і Салдатських депутатів”¹³.

З приводу створення збройної сили українського народу через українізацію російської армії (чого вимагали солдати-українці Петроградського гарнізону), відзначимо, що різні українські політичні партії Москви по-різному бачили розв’язання цієї проблеми. Так, соціал-демократи, як і їхній всеукраїнський провідник Володимир Винниченко, задовольнялися створенням так званої народної армії¹⁴. Якою вона буде – ще не уявляли, однак усі розуміли необхідність її створення. Відтак делегація Українського військового клубу Москви, який створився тут, уже в квітні відвідала командувача Московським військовим округом полковника Грузинова і клопоталася, аби з військових частин місцевого гарнізону виділили солдатів і офіцерів і склали з них ядро національних українських полків. Той відмовився, посилаючись на те, що “це може, на його думку, погано відбитись на військовій міці російської армії”¹⁵.

Під впливом ухвал Всеукраїнського національного конгресу, який делегував до складу Центральної Ради і представників української громади Москви – Миколу

Шрага і П. Сікору, 18 квітня відбулися загальні збори українців Москви. На них було створено оргбюро, на яке покладено завдання об'єднати діяльність українських організацій і партій у Москві, впорядкувати справу з помешканням, заснувати книгарню, демократичний клуб тощо. Тоді було створено Бюро в складі 11 членів – по одному від кожної української інституції Москви. А центром національного життя визначили звичайне помешкання: “Воздвиженка, будинок Брискорн, кв. 35”¹⁶.

Активна діяльність зазначеного бюро покликана до життя реалізацію й іншого проекту щодо згуртування українців поза межами власне України. 29 травня відбулися збори комітетів московських українських організацій, на яких виступив член Центральної Ради М. Огородній. Він запропонував об'єднати всіх організованих українців, що перебувають у Москві й по містах Центральної Росії, в Українську крайову раду Центральної Росії з її виконавчим комітетом у Москві. Ця провінційна Українська рада повинна була триматися міцного зв'язку з Українською Центральною радою і, як всяка губерніяльна рада, впроваджувати до життя постанови Центральної ради.

У розвиток цієї ідеї 9 червня 1917 року відбулися збори представників українських політичних і культурно-просвітних організацій Москви. Згаданий М. Огородній зробив доповідь про завдання і майбутню працю Української ради Центральної Росії в Москві, її організацію і про конкретні засоби формування. Обмірковувалося питання про заснування Української ради, яка об'єднала б українські колонії центральних губерній Росії й була виконавчим органом всеукраїнських національних з'їздів та Української Центральної ради. Одноголосно вирішено закласти Українську раду Центральної Росії, доручивши організацію справи Тимчасовому комітетові, до складу якого увійшли: О. Саліковський (московська група автономістів-федералістів), товариші голови А. Приходько (український есер), Авдієв (московський український військовий клуб), скарбник А. Хруцький (автономіст-федераліст) та секретар, представник Холмщини Павлюк¹⁷.

На доповідь Тимчасового організаційного комітету ухвалено таке рішення: “1. Укр. Рада Цент. Росії засновується для оборони національно-політичних прав Укр. народу і переведення в життя постанов щодо того національних З'їздів і Укр. Центр. Ради. Практично це зводиться до того, що У. Р. Ц. Р. в Москві організовує українців на території Центр. Росії, допомагає Ц. Раді грошми, співчуттям, працею по національному освідомленню розкиданих по Центр. Росії українців, особливо – по військовим частинам, допомагає українізації війська і переведенню його на Україну.

2. У. Р. Ц. Р. в контакті (згоді) з директивами (розпорядженнями) виступає самостійно як політична організація: в зносинах з місцевим урядом та представниками Центрального Уряду, в зносинах з громадськими організаціями, в зносинах та політичних виступах з організаціями інших недержавних народів Росії і т. и.

Склад У. Р. Ц. Р. має бути таким: колектів Ради складається з представників організованого українства Москви та з представників укр. організацій, що мешкають поза Московію; також і від військових частин. Не менше половини членів Української ради від Москви має бути з представників партій та інших політичних організацій. Представництво від військових частин дається від певної кількості організованого війська (число ще не установлене). Точно представництво і склад Укр. Ради вивіряється, коли території Центр. Росії, а також їх склад.

По 2 від політичних організацій та від військового клубу і по 1му від інших організацій. При потребі при Виконавчому комітеті заснуються комісії: фінансова,

агітаційно-просвітня, літературна і інші. В агітаційну комісію входять тільки представники політичних організацій.

Засоби до переведення в життя організації У. Р. Ц. Р. – ухвалено по докладу такі: 1) вияснити кількість і напрям діяльності всіх політичних і інших українських організацій в Москві і покликати в Тимчасовий Організац. Комітет представників; 2) вияснити військові і не військові організовані і не організовані Українські сили поза межами Москви і запрохати представників на перші збори Укр. Ради Ц. Р.; 3) закликати українські організації Центр. Росії через газети та відозвою до зносин з Тимчас. Організ. Коміт. Ради, також прислати відомість про численність, напрям діяльності і стан організації; 4) скликати збори Московської колонії; 5) Як найшвидше скликати перші збори Укр. Ради Центр. Росії”¹⁸.

Українська рада Центральної Росії одразу ж звернулася до українства, закликаючи не легковажити моментом: “...законом повинні зміцнити наші потоптані ногами царів московських і поновлені права, і де ми мусимо здобути автономію. Треба йти до Установчих Зборів, не гаючи жадної хвилини, проводити в життя на українській землі основи народоправства, треба зараз же намітити шляхи майбутнього ладу України, щоб в Установчі Збори прийти з готовим планом автономії... В сей мент, коли життя горить огнем творчости, коли кожна хвилина міряється роками і купується тисячами кровавих жертв, ми повинні і на чужині з’єднатись”¹⁹.

Остеронь українського національного життя тоді в Москві справді не хотів лишатися ніхто із свідомих українців, про що свідчить і заява тамтешніх залізничників. Для них у той час було важливо, серед іншого, “чи одерже Україна національно-територіальну автономію – чи нам скажуть, що ми до цього не доросли, такої автономії нам забагато, а вистачить, мовляв, з вас і трохи підправленого земства”.

З огляду на це в спеціальній їхній ухвалі зазначалося: “В той час, коли наше учительство вже зорганізоване, йде швидким темпом до організації школи на Україні; коли наші селяне й військо творять: перші міцний ґрунт для автономної України, а другі твердо й непохитно стоять на сторожі біля народної будівлі – ми, українці-залізничники, наче забули свої обов’язки перед Рідним Краєм. Наче не ми повинні “развозить по рельсам с быстротою ветра и метать по проволоке с быстротою молнии волю народа”²⁰.

Українці-залізничники Москви вважали тоді, що крім них, “ніхто не зможе українізувати залізниць на Україні. А ми ж добре знаємо, що в автономній Україні залізниці мусять бути українізовані – інакше це буде асонансом у нашому національному життю – свідомо залишені осередки русифікації нашого люду!..”²¹.

Закликаючи готуватися до Всеукраїнського з’їзду залізничників у Києві, вони сподівалися, що там зможуть насамперед порозумітися, “що то є українізація залізниць на Україні й як її провести в життя; розкажемо оден одному про свої потреби й нужди; розкриємо болячки економічного життя України через недостачу у нас залізниць; виробимо загальний програм діяльності наших організацій; вирішимо якої тактики нам триматись до Уряду й до товаришів росіян, які служать на залізницях України. Підрахуємо свої сили, аби краще організуватись. Ми обміркуємо своє відношення до Всеросійської конференції залізнодорожників, яка незабаром буде скликана в Петрограді. Ми повинні взяти в ній участь як частина організованого українського народу”²².

Оскільки 10 липня 1917 р. скликався Український робітничий з’їзд, то 5 липня відбулися збори українців-робітників Москви в зв’язку з вибором делегатів до Києва

на це зібрання. Вже тоді це не сподобалося російським більшовикам. За день до цього в місцевій більшовицькій газеті з'явилася програмна стаття Н. Гаврилова, в якій автор пробував переконати українських робітників у необхідності зберігати єдність пролетаріату, оскільки, мовляв, "російська революційна демократія, піднявши червоний прапор Інтернаціоналу, може його високо тримати під натиском міжнародного імперіалізму тільки за тієї умови, якщо древно цього знамена буде перебувати в мускулистій руці єдиного в своїй організації пролетаріату всієї Росії"²³.

Зрештою, це не було новиною для українців: ще в березня 1917 р. російські більшовики відмовилися від спільних дій з українськими соціал-демократами як національною партією робітничого класу в Україні. Тож цілком логічно тепер виставлялися такі програмні засади російських більшовиків: "У погодженні із загальними принципами класового робітничого руху, який перебуває на інтернаціональній точці зору, ми вважаємо, що організація робітничого класу має насамперед будуватися за територіальною ознакою: всі робітники даної місцевості даної держави повинні мати свої спільні, що керують усім рухом, класові організації. Якщо в межах держави чи даної місцевості є різні національні групи серед робітничого класу, і якщо різниця між цими групами настільки значна, що для успішного розвитку класової боротьби і класової самосвідомості необхідні також національні організації, то такі організації мають складати секції загальних організацій і відноситися до них як частина до цілого. Зрештою, за такої організації більше всього гарантій того, що робітничий клас не потрапить до полону буржуазно-націоналістичної ідеології, вплив якої так сильно й негативно відбивається на робітничому рухові"²⁴.

Відтак, спираючись на це, автор уважав недоцільним створювати Всеукраїнську раду робітничих депутатів, бо, мовляв, це призведе до появи двох органів керівництва політичною і економічною боротьбою робітничого класу в Україні і привнесе дезорганізацію до неї й загострить національні відносини.

Поряд з цим українці Москви багато уваги приділяли допомозі полоненим галичанам і біженцям із західноукраїнських земель, яких "десятками тисяч темні сили Росії, посівши Галичину, спроваджували ... у вигнання в центральні губ. Росії і в Сибір, відривали батьків від сімей, матірок від дітей. "Истинно-русские" люде, перейняті наскрізь сліпою, лютою ворожістю до українства, свідомо позбавлювали Україну її найкращих синів; цілою лавою, серед неймовірно несприятливих умовин, гнали на Сибір, де в її холодних лісистих нетрях, у глухих закутках позаховували їх, позбавивши всякої лучности з зовнішнім світом та змусили їх жити в антигігієнічних та антисанітарних умовах. Під час лютих сибірських морозів вони не мали навіть у віщо вдягтися. І з грудей цих упосліджених бідаків вихопився зов: "Поможіть нам"²⁵.

Уже тоді, коли хвиля вигнанців із заходу України залила всі кутки держави і Москву, то створене українцями "Московское общество помощи населению южных губерний России, Галичины и Буковины, пострадавших от войны", влаштувало на трьох залізничних вокзалах харчові пункти, де видавало продукти і грошові пайки й одягу, допомагало порадами в пошуках помешкання й праці тим, хто залишався в Москві. Для дітей біженців було засновано в Петровсько-Розумовському під Москвою спеціальний будинок²⁶.

Тепер же, коли "воскресли народи, воскресла Україна, і надії наших вигнанців теж воскресли", бо "пестують вони ту думку, що у скорости надійде та хвилина, коли вони зможуть повернутися до дому". І мали повертатимуться вони не десятками, а десятками тисяч. Треба було подбати за них, допомогти їм. Тому українці Москви

змушені були знову звернутися до своїх співгромадян з проханням прийти на допомогу, аби ті щасливо повернулися додому. Відтак Товариство зверталось до українців всієї Росії з проською позасновувати якнайскоріше його філії у містах, “де й як це тільки можливо, збирати гроші і надсилати нам до Москви, бо справа негайна й великої ваги”²⁷.

У зв'язку з тим, що новим командувачем Московського військового округу було призначено генерала Верховського, який походив з Волині, українці Москви одразу ж повернулися до ідеї формування власних національних збройних підрозділів. За його поданням військовий міністр дозволив Московському військовому округу організувати українські частини. В Москві одразу ж розпочали формувати Запорозький полк, командиром якого було призначено штабс-капітана українця Захарчука. З артилеристів першої запасної артилерійської бригади формувався артилерійський дивізіон з підполковником Миклашевським на чолі²⁸.

Уродженець Волинської губернії, він був спочатку царським пажем, але за вільнодумство розжалуваний до рядового. У такому статусі пішов на японську війну, де за відвагу заслужив георгіївського хреста й одержав офіцерське звання. Після того закінчив військову академію, в боях Першої світової війни був поранений. Проявив себе умілим воєначальником на посаді командувача Московським військовим округом. Прихильно поставився до українізації російської армії, лише вимагаючи від земляків дисципліни та справності в службі. Переконавшись під час несподіваної перевірки на Ходинському полі в тому, що тільки українці дотримуються цих вимог, бо інші частини “лущили насіння по казармах”, Верховський висловився, що він ще не бачив такого блискучого “смотра” і став щирим прихильником українізації і навіть почесним козаком Запорізького полку в Москві²⁹.

А з 2 серпня 1917 р. в Москві вже офіційно існував Запорозький полк, 6 серпня відбулося посвячення його прапора. Цього дня, згідно з розпорядженням командувача Московським військовим округом генерала Верховського, усі вояки-українці звільнялися від служби³⁰.

У вересні 1917 р. 32-річний Верховський був призначений на посаду військового міністра Росії, що було зустрінuto українцями з радістю і сподіванням на його підтримку. Так і було, коли 16 жовтня 1917 р. відкрився Український військовий з'їзд Московського військового округу. Крім доповідей прибулих з Києва представників Українського генерального військового комітету і Всеукраїнської ради військових депутатів, на ньому розглядалися питання про організацію обласної (в межах Московського військового округу) Української військової ради; вибори на III Всеукраїнський військовий з'їзд у Києві, який скликався на 20 – 25 жовтня 1917 р.; участь у виборах до Установчих Зборів; формування нових українських частин; культурно-просвітню роботу в українських підрозділах тощо.

Перед відкриттям з'їзду на Арбатській площі відбувся парад українських військових частин, організований Радою Українського військового клубу Москви. Українські частини прибули на площу з національними прапорами, а потім супроводжували через Нікітський бульвар на Тверську прибулих до Москви делегатів до приміщення засідань.

На відкритті з'їзду з привітаннями виступили представники з Києва і українських військових частин Москви: Українського Запорозького полку, Українського важкого артилерійського дивізіону, Української роти самокатників, 22-ї Української автомобільної роти і т. д. Потім були зроблені доповіді з місць³¹.

Треба наголосити, що українці Москви активно готувалися до виборів до Установчих Зборів: їхні кандидати йшли в складі національно-соціалістичного блоку українців, мусульман, білорусів і естонців. Так, були включені до спільних списків голова Московської організації Української партії соціалістів-революціонерів Антін Приходько, радний Московської міської думи і офіцер українського запасного полку в Москві Артамон Кузьменко³².

Однак усе різко змінилося після більшовицького перевороту в Петрограді й збройного захоплення Москви червоногвардійськими підрозділами. І хоч тепер уже більшовицький командував військами Московського округу Муралов (народився в українському Таганрозькому повіті на Катеринославщині) спочатку дозволив існування українських частин, невдовзі – з початком конфлікту між російськими більшовиками й Центральною Радою – про українське національне життя в Москві залишалося лише мріяти. Російські більшовики хотіли, аби українці були зручним знаряддям у здійсненні їхніх планів повного опанування теренів колишньої Російської імперії. Оскільки останні продовжували заявляти про свої права, то могли розраховувати тільки на зверхність брутальну силу з боку вчорашніх “братів по класу”.

Відтак долю українства Москви більшовики намагалися розв’язати самостійно, своїми силами. 10 грудня 1917 р. в Білому залі Московської Ради робітничих і солдатських депутатів під головуванням Сови-Степняка відбулися загальні збори українського гуртка більшовиків і їх прихильників. Обговоривши політику Української Центральної ради стосовно більшовиків, збори ухвалили українською мовою таку резолюцію, яку розіслали в газети України: “Політика Української Центральної Ради нацькування трудящих мас однієї нації на іншу й тим самим сприяючи контрреволюційному рухові на чолі з Каледіним і Корніловим, явно не відображає інтересів трудового народу України, а тому вимагаємо негайних перевиборів Центральної Української Ради.

Разом з тим, звертаємося з гарячим закликком до пролетаріату, до солдатів і до трудового селянства України іти рука об руку з російським революційним трудовим народом для підтримки висунутого великою російською революцією робітничого і селянського уряду – ради народних Комісарів у Петербурзі. Влада на Україні має належати радам робітничих, солдатських і селянських депутатів”³³.

Однак організовані українці вирішили не здаватись. Скажімо, культурно-освітній відділ Української військової ради, посилаючись на підписаний командувачем МВО Мураловим наказ № 26 від 11 листопада 1917 р., продовжував інформувати громадськість Москви про події в Україні, зокрема, поширював III Універсал Центральної ради, відкидаючи злісні нападки на нього з боку московських шовіністів.

Як згадував один з діяльних українців Москви, “незабаром все перекрутилось. Військова рада примушена була припинити свою діяльність у Москві. Центральної організації не стало. Саме життя вимагало утворення Громадської ради. Тоді Бюро виробило проект майбутньої організації колонії, який пропонувало розглянути знову пленарним зборам комітетів. Комітети зібрались 9 грудня, і тоді ж був намічений список складу теперішньої Ради. Цей список складався по рекомендації партій та організацій”³⁴.

Відтак, з метою визначити позицію українців Москви в ситуації, що склалася, 10 грудня 1917 р. в актовому залі Московського комерційного інституту Бюро в справах українських громадян скликало загальні збори української колонії в Москві

з таким порядком дня: “1. Про завдання діяльності бюро. 2. Вибори постійного бюро в справах українських громадян Москви”.

Збори відспівали український національний гімн і заслухали III Універсал Центральної ради, доповідь голови тимчасового бюро Козинцева й обговорили її. Тоді ж ухвалено звернення Української колонії Москви до Центральної Ради, в якому зазначалося, що вона “буде підтримувати єдиний і правомочний законодавчий орган українського народу”³⁵.

Таким чином, український національно-визвольний рух у Москві, який бурхливо розвивався з початком Лютневої демократичної революції 1917 року в Росії і який більшовики намагалися грубо поставити під свій контроль, продовжував боротися за права рідного народу.

¹ Авдієв Ю. Треба взятись // Промінь (Київ). – 1919. – Ч. 56.

² Авдієв Ю. Треба взятись // Промінь (Київ). – 1919. – Ч. 56.

³ Сергійчук В. Український національний рух у Петрограді в 1917 році // Матеріали XIII Міжнародного семінара “Українськими дорогами Санкт-Петербурга”. – СПб, 2013. – С. 236 – 251.

⁴ Українці Санкт-Петербурга, Петрограда, Ленінграда... – Вишгород, 2013 (упорядкування, вступна стаття, загальна редакція В. Сергійчука).

⁵ Енциклопедії українознавства. – Мюнхен, 1995. – Т. 11. – С. 135.

⁶ Робітничая газета (Київ). – 1917. – 10 червня.

⁷ Енциклопедія українознавства. – Т. 11. – С. 135.

⁸ Інститут рукописів Національної бібліотеки України імені Володимира Вернадського (далі – ІР НБУВ). – Ф. 244. – Спр. 653. – Арк. 1.

⁹ ІР НБУВ. – Ф. 244. – Спр. 590. – Арк. 12.

¹⁰ Наше життя (Петроград). – 1917. – 15 квітня.

¹¹ Наше життя (Петроград). – 1917. – 25 квітня.

¹² Робітничая газета (Київ). – 1917. – 11 квітня.

¹³ Робітничая газета (Київ). – 1917. – 15 квітня.

¹⁴ ІР НБУВ: Ф. 244. – Спр. 653. – Арк. 1.

¹⁵ Робітничая газета. – 1917. – 29 квітня.

¹⁶ Робітничая газета. – 1917. – 3 травня.

¹⁷ Робітничая газета. – 1917. – 14 червня.

¹⁸ Робітничая газета. – 1917. – 23 червня.

¹⁹ Робітничая газета. – 1917. – 10 липня.

²⁰ Робітничая газета. – 1917. – 10 червня.

²¹ Робітничая газета. – 1917. – 10 червня.

²² Робітничая газета. – 1917. – 10 червня.

²³ Известия Московского Совета рабочих депутатов. – 1917. – 4 июля.

²⁴ Известия Московского Совета рабочих депутатов. – 1917. – 4 июля.

²⁵ Робітничая газета. – 1917. – 20 липня.

²⁶ Промінь (Москва). – 1917. – № 5 – 6. – С. 32.

²⁷ Робітничая газета. – 1917. – 20 липня.

²⁸ Робітничая газета. – 1917. – 2 липня.

²⁹ Газета Гадяцького земства. – 1917. – 11 вересня.

³⁰ Робітничая газета. – 1917. – 5 серпня.

³¹ Известия Московского Совета рабочих и солдатских депутатов. – 1917. – 17 (30) октяб-
бря.

³² Боротьба (Київ). – 1917. – Ч. 12–13. – С. 22.

³³ Известия Московского Совета рабочих и солдатских депутатов. – 1917. – 12 (25) декабря.

³⁴ Український голос (Москва). – 1918. – Ч. 6.

³⁵ Український голос (Москва). – 1918. – Ч. 6.

Григорій Сергійчук.

Українське національне відродження у Москві в 1917 році.

У статті вперше аналізується процес українського національного відродження в Москві після Лютневої революції 1917 р. Наводяться факти про розгортання роботи філій українських партій і громадських організацій, українізації військ Московського військового округу. Констатується, що після захоплення більшовиками влади в Москві цей процес почав поступово згортатися.

Hryhorij Sergiychuk.

The Ukrainian national revival is in Moscow in 1917 year.

The paper first analyzes the process of Ukrainian national revival in Moscow after the February 1917 revolution. We give facts about the deployment of affiliates Ukrainian parties and public organizations, ukrainization Moscow Military District. It is noted that after the Bolshevik seizure of power in Moscow this process began gradually phased out.